
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 351[330.34:338.432](477)

А. О. Пінчук, к. е. н., доцент

**ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ**

Анотація. У результаті теоретичного узагальнення та порівняння поглядів провідних науковців до визначення змісту факторів формування державної політики сталого розвитку сільського господарства обґрунтовано власний підхід. Встановлено, що для формування державної політики сталого розвитку сільського господарства в Україні необхідно мати чітке уявлення про структуру сталого потенціалу сільського господарства, взаємозв'язки між його компонентами, про систему та фактори, що дозволяють найбільш повно й ефективно реалізувати на практиці закладені в ньому можливості. З метою формування ефективною державної політики сталого розвитку сільського господарства запропоновано класифікацію факторів, які на неї впливають: продуктивність заходів (сповільнюючі, імпульсивні); спосіб впливу (архітектурні, перешкоджаючі); склад інфраструктури (виробничо-технологічні, фінансові, інформаційно-комунікаційні, кадрове забезпечення); за масштабом впливу (фактори глобального рівня, макrorівня, мезорівня, мікрорівня).

Ключові слова: державна політика; управління; сталий розвиток; аграрний сектор; фактори.

A. O. Pinchuk, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor

**FACTORS OF FORMATION OF THE STATE POLICY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF
AGRICULTURE IN UKRAINE**

Abstract. As a result of the theoretical generalization and comparison of the views of leading scientists, the own approach has been substantiated to determine the content of the factors of the formation of the state policy of innovative development of the agrarian sector. It has been established that in order to formulate the state policy of innovation development of the agrarian sector in Ukraine, it is necessary to have a clear idea of the structure of the innovative potential of the agrarian sector, the interrelations between its components, the system and factors that allow the most fully and effectively to implement in practice the opportunities laid down in it. In order to form an effective state policy for innovative development of the agrarian sector, such classification of the factors influencing it is proposed: productivity of measures (slow-down, impulsive); way of influence (architectural, obstacles); structure of infrastructure (production-technological, financial, information-communication, staffing); by scale of influence (factors of the global level, macro level, mezzanine, micro level).

Keywords: state policy; management; innovation development; agrarian sector; factors.

Актуальність теми дослідження. В сучасній Україні, на етапі, коли загальний каркас інституційних перетворень в аграрному виробництві, щодо інституціоналізації законів ринку практично завершений, постало питання підвищення ефективності, усталення моделей інституційного регулювання виходячи з необхідності їх утвердження. З цього приводу нами концептуально визначено й запропоновано власне авторське бачення цього процесу, адже аграрне виробництво – це головна, центральна ланка, перш за все у розвитку села як середовища життя і господарювання. На наше переконання, подальший розвиток інституційного регулювання аграрного виробництва повинен спрямовуватися на: модернізацію аграрного виробництва; системне підвищення конкурентоспроможності виробництва, підприємств і товару; обмеження ринкової влади крупних корпоративних структур (агрохолдингів); формування

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

сільського розвитку на базі громад; забезпечення державної підтримки інноваційних ініціатив у малому й середньому виробництві.

Постановка проблеми. Розвиток сільського господарства полягає у формуванні особливого механізму взаємодії учасників сталого процесу, який реалізується в умовах ефективного функціонування державної політики, яка створює базис для активізації інноваційної діяльності у країні та сільському господарстві зокрема, формує попит на інновації та забезпечує процес перманентного їх генерування, впровадження та комерціалізації. Для успішного вирішення таких завдань, а саме формування державної політики сталого розвитку сільського господарства в Україні, доцільно володіти інформацією про рівень сталого розвитку, структуру сталого потенціалу сільського господарства, систему та фактори, які сприяють своєчасній та ефективній комерціалізації інновацій із використання наявного сталого потенціалу галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі розгляду факторів, які впливають на формування державної політики сталого розвитку країни та сільського господарства зокрема, приділяється значна увага. У працях Н. Бондарчук, А. Землянкіна, О. Караванського, О. Ладюк, В. Семиноженка, Н. Гончарової, М. Згуровського представлено вплив факторів, які впливають на становлення передумов активізації інноваційної діяльності, визначають відповідні стимули та мотиви діяльності суб'єктів сільського господарства, встановлюють темпи та масштаби розповсюдження інновацій у національній економіці. Н. Гончарова основними факторами сталого розвитку вважає наявність новаторських цілей, інноваційних засобів їх досягнення, можливостей відтворення інноваційної спрямованості на збалансованій основі [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій літературі немає єдиного підходу щодо структуризації факторів, які впливають на формування державної політики сталого розвитку сільського господарства. Відсутність такої структуризації стримує формування державної інноваційної політики, яка посилить вплив стимулюючих, й послабить – дестимулюючих факторів на сталий розвиток сільського господарства.

Метою статті є дослідження науково-прикладних засад оцінки факторів формування державної політики сталого розвитку сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. На кожному рівні розвитку суб'єктів сільського господарства будуть властиві індивідуальні фактори, які мають суттєвий вплив на державну інноваційну політику. Запропоновано авторський підхід до класифікації факторів, які впливають на формування державної політики сталого розвитку сільського господарства за рядом ознак (Рис. 1).

Враховуючи те, що аграрний сектор України активно впливається в систему міжнародних господарських зв'язків (транскордонне співробітництво) у спектрі факторів сталого розвитку варто розглядати фактори глобального рівня та макрорівня. За масштабами впливу фактори, які визначають особливості сталого розвитку сільського господарства, поділяються на фактори глобального рівня, макро-, мезо- та мікрорівня. Зв'язкам зі світовим співтовариством у рамках реалізації інноваційних проектів сприяє ефективний "перелив знань", обмін досвідом, прискорення тиражування інновацій. Міжнародна конкуренція є чинником глобального рівня, дія якого може проявлятися на рівні держави, регіонів та суб'єктів господарювання. Фактори макро- і мезорівня багато в чому визначають успішність реалізації конкретних інноваційних проектів, адже задають рамки можливостей для їх реалізації. Завдання держави полягає у формуванні сприятливих макроекономічних умов для припливу інвестицій в інноваційну діяльність суб'єктів сільського господарства. У свою чергу рівень державної активності залежать від економічних циклів у країні.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

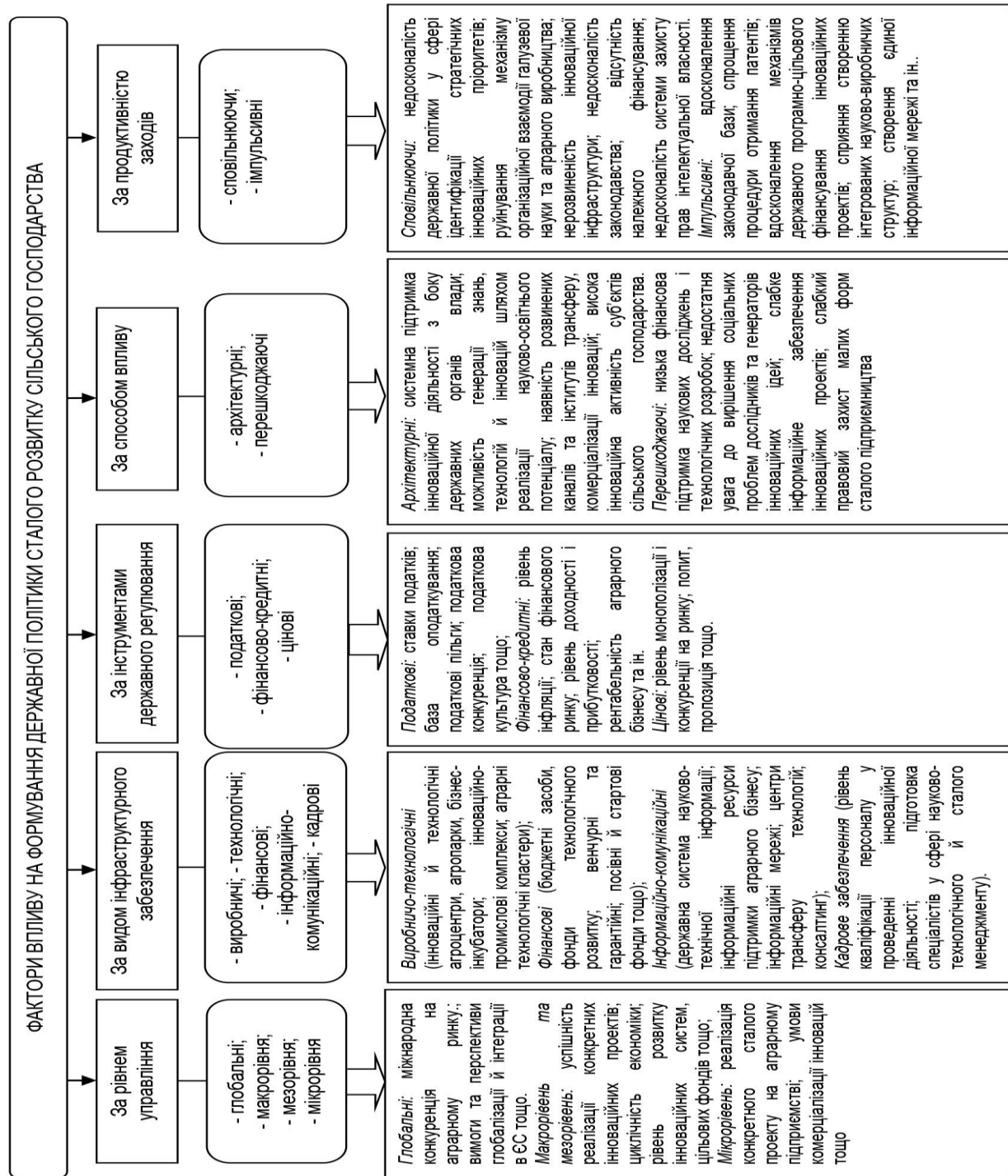


Рис. 1. Фактори формування державної політики сталого розвитку сільського господарства в Україні*

*Джерело: розроблено автором

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

У період кризи економіки варто забезпечити впровадження базових інновацій, що сприяють значному удосконаленню потреб з метою отримання довгострокового позитивного ефекту від впровадження інновацій в сільському господарстві. Тому активне державне втручання у цей період сприяє економічному зростанню та виходу з кризи. Після цього, на стадії росту економіки країни, втручання держави в інноваційну сферу носить фрагментарний характер. Участь держави у розвитку інноваційної діяльності в країні, та сільського господарства зокрема, може бути як прямою (адресна підтримка стратегічно важливих інновацій), так і непрямою (створення інноваційної інфраструктури, законодавче забезпечення сталого процесу). Саме ці фактори найбільшою мірою вплинули на сталий розвиток сільського господарства. Вплив цих факторів посилюється незадовільним станом ефективно діючих аграрних науково-дослідних лабораторій, низьким рівнем адаптованості науково-дослідних аграрних установ до ринкових умов, відсутністю відповідних ринків науково-технічної продукції.

Для розробки ефективної державної політики сталого розвитку та відповідної системи управління необхідно визначити фактори, які стають на перешкоді. Фактори поділено на три групи: соціально-економічні, виробничо-технологічні й організаційно-інституційні. До соціально-економічних факторів відносяться нестача коштів в сільському господарстві для забезпечення сталого розвитку, нестача фінансової підтримки з боку держави, низький платоспроможний попит на інноваційні продукти, висока вартість реалізації інновацій, тривалі строки їх окупності, брак кваліфікованого персоналу.

До виробничо-технологічних факторів належать низький сталий потенціал країни та сільського господарства зокрема, недостатність інформації про нові технології, ринки збуту; несприйнятливості суб'єктів господарювання до нововведень; обмежене коло можливостей для кооперування з іншими суб'єктами господарювання й науковими організаціями.

В організаційно-інституційні фактори входять: відсутність необхідності у нововведеннях унаслідок наявності ранніх інновацій; недосконалість законодавчих і нормативно-правових документів, які регулюють та стимулюють інноваційну діяльність в сільському господарстві; невизначеність строків сталого процесу; нерозвиненість інноваційної інфраструктури (посередницькі, інформаційні, юридичні, банківські, інші послуги); нерозвиненість ринку технологій.

Головним шляхом вирішення завдань щодо своєчасного й оптимального забезпечення сталого розвитку сільського господарства є створення соціально-економічних умов для інноваційної сприйнятливості аграрного виробництва. Під інноваційною сприйнятливістю ми розуміємо здатність сільського господарства до генерування та реалізації інновацій [2-3].

Очевидним є той факт, що в сільському господарстві може спостерігатися відсутність соціально-економічної зацікавленості до інновацій. Справа в тому, що будь-яке серйозне нововведення, яке пов'язане з технічним переозброєнням аграрного виробництва, модернізацією технічної бази, відповідає довгостроковим інтересам галузі. Багато в чому соціальні завдання відбивають поточні інтереси, внаслідок цього виникає протиріччя між техніко-економічними й соціальними завданнями, між довгостроковими і поточними інтересами суб'єктів сільського господарства та населення.

На сьогоднішній день мало ресурсів вкладається у відновлення виробництва, розробку й освоєння принципово нової техніки внаслідок того, що сталий процес спочатку викликає падіння прибутку, тоді як суб'єктам аграрного виробництва вдається успішно збільшувати його за рахунок реалізації старої або частково модернізованої продукції за монопольно високими цінами.

Отже, сприйнятливості сільського господарства до інновацій залежить від "стартових" умов, а саме: від підготовленості до перетворень. Ступінь підготовленості характеризується техніко-економічним рівнем аграрного виробництва [4]. Головним при цьому є визначення стратегії технічного розвитку. Критерієм економічної доцільності (стимулом) технічного розвитку на основі інновацій у сільському господарстві може бути потреба в розширенні масштабів виробництва

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

традиційної для сільського господарства продукції або освоєння нових її видів за умови конкурентоспроможності й достатньої ефективності аграрного виробництва. Якщо створені певні попередні умови для технічних перетворень і правильно обрана стратегія технічного розвитку, то аграрний сектор буде зацікавлений і сприйнятливий до перетворень на основі нововведень.

Нововведення частіше впроваджуються в тих суб'єктах господарювання, де є високопрофесійні фахівці, які переконані, що такі нововведення необхідні їм для роботи (якщо це нововведення, яке стосується виробничого, наукового або збутового процесу). З огляду на цю обставину, сприйнятливість сільського господарства до нововведень залежить, швидше за все, від думки фахівців, ніж від рішень менеджерів. Тому необхідно завжди висувати підвищені вимоги при найманні працівників відносно їх знань, досвіду й кваліфікації. Це буде сприяти не тільки підвищенню ефективності державної інноваційної політики, але й поліпшенню всієї діяльності сільського господарства в Україні. Тобто варто заохочувати створення й функціонування інноваційних фінансових організацій (банків, фондів тощо), які фінансують науково-технічні інновації на комерційній основі.

Істотними факторами, які впливають на формування державної політики сталого розвитку сільського господарства, на нашу думку, є такі: науково-технічні; ресурсне забезпечення; загальноекономічні фактори.

За таким підходом враховують ще ряд факторів, які визначають масштаби й темпи інноваційної діяльності при формуванні державної політики сталого розвитку сільського господарства [5-6].

Масштаби здійснення інноваційної діяльності та сталого розвитку визначені під впливом таких факторів:

- фактор невизначеності, який не завжди дозволяє передбачити доцільність реалізації того чи іншого напрямку науково-технічного розвитку;
- адекватність планів, що погоджують стадію НДР з виробництвом, збутом та післяреалізаційним обслуговуванням, із стадією інноваційної дифузії – модифікацією й модернізацією виробленої продукції та припиненням її виробництва;
- складність забезпечення відповідності короткострокових тенденцій розвитку національного господарства в цілому та окремих господарюючих суб'єктів довгостроковим концепціям сталого розвитку;
- ступінь орієнтованості інноваційної діяльності сільського господарства на потребах країни;
- складність забезпечення відповідності рівня сталого розвитку сільського господарства міжнародному рівню у складі аналогічних показників;
- виявлення й підтримка конкурентоспроможності вітчизняних аграрних інновацій на світовому ринку;
- ступінь ризикованості нововведень у вітчизняній практиці;
- надійність правового захисту підприємництва у сфері наукових досліджень та інноваційної діяльності;
- ступінь державної участі в інноваційній діяльності, пов'язані з ресурсною підтримкою венчурної діяльності й замовленнями на розробку нововведень [7].

Ґрунтуючись на знанні факторів, що істотно визначають динаміку сталого розвитку сільського господарства, можна охарактеризувати її параметри і на цій основі виробити рекомендації, пов'язані з розробкою стратегії стійкого економічного зростання сталого розвитку сільського господарства та держави в цілому.

На нашу думку, вплив факторів, що визначають масштаби й напрями науково-технічного розвитку сільського господарства, багато в чому обумовлений співвідношенням сфер науково-технічної та інноваційної діяльності. Масштаби діяльності у сфері науково-технічних розробок істотно можуть визначати розміри сталого потенціалу сільського господарства, якими володіють як окремі суб'єкти господарювання, так і аграрний сектор в цілому. Тому аналіз факторів, що визначають динаміку сталого розвитку сільського господарства і сфери наукових і науково-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

технічних розробок, необхідно вести за групами факторів, сформованих залежно від ступеня впливу їх на сталий розвиток сільського господарства.

Сучасний стан самої системи державного управління, зокрема діяльністю та формуванням підприємницького середовища, перебуває не на належному рівні. Минув досить великий період ринкових перетворень, отже, й сама система управління потребує оновлення, модифікації. Ми маємо статус країни з ринковою економікою, тому всі методи управління, розвитку мають бути приведені у відповідність з вимогами сьогодення.

Висновки. Нині в Україні присутні майже всі ланки господарського механізму, здатного продукувати конкурентоспроможну аграрну продукцію. Проблема, як така, сьогодні полягає в площині організації їх ефективної взаємодії з огляду на потрібний державі результат. Основним змістом ефективної державної політики сталого розвитку сільського господарства має стати координація злагодженої роботи усіх ланок господарського механізму, налаштованого на продукування конкурентоспроможної високотехнологічної інноваційної аграрної продукції. Результатом цього має стати істотне прискорення економічного зростання країни та конкурентоспроможності її економіки.

Вважаємо, що сучасна ситуація в інноваційній сфері робить нагальною розробку такої державної політики, яка забезпечила б розширене відтворення об'єктної бази інноваційної діяльності та незворотний вплив інновацій на прискорене економічне зростання країни. У цьому зв'язку головним завданням є консолідація зусиль законодавців, урядових, наукових, бізнесових кіл суспільства на оптимальному комплексному вирішенні методологічних, стратегічних і тактичних проблем формування національної інноваційної системи, на виробленні стратегії сталого розвитку України в умовах глобалізаційних викликів, що дає змогу відкрити перспективи для впровадження інноваційної моделі розвитку країни, забезпечити її конкурентоспроможність.

Література:

1. Гурочкіна, В. В. Інноваційний потенціал підприємства: сутність та система захисту / В. В. Гурочкіна // *Економіка: реалії часу*. – 2015. – № 5 (21). – С. 51-57.
2. Манойленко, О. В. Управління інноваційними процесами: формування методичного підходу до подолання бар'єрів розвитку / О. В. Манойленко // *Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики*. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2013. – С. 139-158.
3. Никифоров, А. Є. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління : монографія / А. Є. Никифоров. – Київ : КНЕУ, 2010. – 420 с.
4. Потенціал розвитку і перспективи відродження сільських територій в умовах сучасних реформ: науково-аналітична доповідь / під ред. В. Борщевського. – Львів, 2017. – 43 с.
5. Череп, А. В. Управління інноваційними процесами на підприємстві: сучасні підходи та перспективи // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2014. – № 4. – С. 43-46.
6. Shestakovska, T. Competitiveness of the agrarian business in the context of maintenance of leadership positions on the market / T. Shestakovska, N. Durglishvili, S. Kushnir // *Proceedings of the 2nd International Conference on Social, Economic and Academic Leadership (ICSEAL 2018) Advances in Social Science, Education and Humanities Research* / ed. W. Strielkowski. – 2018. – ol. 217. – P.177-184.
7. Myshchak, I. Проблеми і перспективи законодавчого забезпечення інноваційного розвитку в Україні / I. Myshchak // *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. – 2018. – № 6. – С. 34-43. – Режим доступу : <https://doi.org/10.32886/instzak.2018.06.05>.

References:

1. Gurochkina, V. V. (2015). Innovatsiyni potentsial pidpriemstva: sutnist ta systema zakhystu [Innovation potential of the enterprise: the essence and the system of protection]. *Ekonomika: realii chasu – Economics: realities of time*, 5(21), 51-57 [in Ukrainian].
2. Manoylenko, O. V. (2013). Upravlinnia innovatsiynymy protsesamy: formuvannia metodychnoho pidkhotu do podolannia barieriv rozvytku [Managing Innovation Processes: Developing a Methodological Approach to Overcoming Barriers to Development]. *Competitiveness and Innovation: Problems of Science and Practice – Konkurentospromozhnist ta innovatsii: problemy nauky ta praktyky*. (pp. 139-158). Kharkiv: INZHEK VS [in Ukrainian].
3. Nikiforov, A. E. (2010). *Innovatsiina diialnist: teoriia i praktyka derzhavnoho upravlinnia* [Innovative activity: theory and practice of public administration]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
4. Barshchovsky, V. (Eds.). (2017). *Potentsial rozvytku i perspektyvy vidrodzhennia silskykh terytorii v umovakh suchasnykh reform* [Potential of development and prospects for the revival of rural areas in the context of modern reforms]. Lviv [in Ukrainian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

5. Cherep, A. V. (2014). Upravlinnia innovatsiinykh protsesamy na pidpriemstvi: suchasni pidkhody ta perspektyvy [Management of Innovative Processes in an Enterprise: Modern Approaches and Prospects]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine: a collection of scientific works*, 4, 43-46 [in Ukrainian].

6. Shestakovska, T., Durglishvili, N., Kushnir, S. (2018). Competitiveness of the agrarian business in the context of maintenance of leadership positions on the market. W. Strielkowski (eds.). *Proceedings of the 2nd International Conference on Social, Economic and Academic Leadership (ICSEAL 2018), Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. Vol. 217. Pp. 177-184. doi:10.2991/icseal-18.2018.26 [in English].

7. Myshchak, I. (2018). Problemy i perspektyvy zakonodavchoho zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku v Ukraini [Problems and Prospects of Legislative Support of Innovation Development in Ukraine]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy – Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 6, 34-43. doi.org/10.32886/instzak.2018.06.05 [in Ukrainian].

Надійшла 12.10.2019